

Aytəkin ZEYNALOVA

Orxan TAĞIYEV

AZƏRBAYCAN-YUNESKO MÜNASİBƏTLƏRİNİN YENİ MƏRHƏLƏSİ

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о развивающихся отношениях Азербайджана с ЮНЕСКО и той роли Национальной Комиссии республики по связям с ЮНЕСКО в сфере расширения взаимосвязей в области культуры, науки и образования. Реализуемые в стране международными организациями и компаниями социально-экономические, гуманитарные проекты и программы в русле интеграции в мировое сообщество, создали условия для развития международных отношений в сфере науки образования и культуры.

Ключевые слова: организация, профессионализм, внешняя политика, государство, глобализация

SUMMARY

This article deals with the development of relations of Azerbaijan with UNESCO and the role of the National Commission of the Republic on relations with UNESCO in the field of expanding cultural scientific and educational relations. Social-economic, humanitarian projects being implemented in our country by the international organizations and companies have created conditions for development of international relations in the sphere of science, culture and education.

Key words: organization, professionalism, foreign policy, government, globalization

Müasir şəraitdə Azərbaycan-YUNESKO münasibətlərinin inkişafında və onun genişlənməsində Azərbaycan Respublikasının birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın əvəzolunmaz rolu vardır.

Mehriban xanım Əliyeva 2004-cü ilin sentyabrında ənənəvi musiqinin, ədəbiyyat və poeziyanın inkişafına verdiyi töhfələrə, musiqi təhsili və dünya mədəniyyətlərinin mübadiləsi sahəsindəki xidmətlərinə və YUNESKO-nun ideyalarına sadiqliyinə görə bu təşkilatın şifahi ənənələr və musiqi ənənələri sahəsində xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür.(1)

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva mədəniyyət, təhsil və idman sahəsində geniş fəaliyyət göstərir. Mehriban xanım Əliyeva 1995-ci ildən etibarən rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun xətti ilə festivallar, sərgilər, mədəniyyət tədbirləri və konsertlər təşkil etməklə,

ölkəmizin mədəni irsinin təbliğinin, onun milli və regional səviyyələrdə mühafizəsinin təmin olunması sahəsində böyük xidmətlər göstərmişdir. Azərbaycanın ənənəvi klassik musiqisini dünya miqyasında tanımaq məqsədilə Mehriban xanım Əliyeva Bakıda Beynəlxalq Muğam Mərkəzinin yaradılması təşəbbüsünü irəli sürmüşdür (5).

Ötən illər ərzində YUNESKO çərçivəsində Nəsirəddin Tusinin anadan olmasının 800 illik yubileyi, Azərbaycan alimi, şərqşünas Mirzə Kazımbəyin 200 illik yubileyi, akademik Yusif Məmmədəliyevin, məşhur xalçaçı-rəssam Lətif Kərimovun, akademik Musa Əliyevin, görkəmli yazıçı-pedaqoq Mir Cəlal Paşayevin, məşhur rəssam Səttar Bəhlulzadənin 100 illik yubileyləri yüksək səviyyədə qeyd edilmişdir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın səyi ilə Azərbaycan-YUNESKO münasibətləri ən yüksək inkişaf həddinə çatmışdır.

Bununla yanaşı, Azərbaycan ilə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının müxtəlif strukturları arasında münasibətlərin inkişaf edib möhkəmləndirilməsində də Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti xüsusilə təqdirəlayiqdir. Sivilizasiyalararası dialoq daxil olmaqla, müxtəlif sahələrdə geniş miqyaslı və fədakar fəaliyyətinə, qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara diqqətinə, onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşmasına, təhsilə, həmçinin İslam aləmində görülən işlərə böyük dəstəyinə görə xanım Mehriban Əliyeva 2006-cı il noyabrın 4-də İSESCO-nun xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüşdür. Həmin fəaliyyətin nəticəsidir ki, 2006-cı il noyabrın 26-da İSESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz bin Osman əl-Tüveycri sivilizasiyaların yaxınlaşmasındakı fəaliyyətinə görə Mehriban xanım Əliyevaya İSESCO-nun xoşməramlı səfiri adının verilməsi haqqında diplomu təqdim etmişdir.

Qarşılıqlı əməkdaşlıq fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanın ev sahibliyi ilə keçirilən beynəlxalq və nüfuzlu forum, konfrans və seminarlarda dünyanın ən nüfuzlu elm, mədəniyyət və incəsənət xadimləri iştirak etmişlər. Bu tədbirlər sırasında 2008-ci il iyunun 10-11-də Bakıda "Mədəniyyətlərarası dialoqda qadınların rolunun genişləndirilməsi", eləcə də Mədəniyyətlərarası dialoqa dair dörd möhtəşəm tədbirin keçirilməsi, xüsusilə 2011-ci il aprelin 7-8-də paytaxtımızda Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun reallaşdırılması, həmçinin Bakının 2009-cu ildə İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan edilməsi ilə bağlı qərar da, İKT ilə əməkdaşlığın bəhrəsi və Azərbaycanın birinci xanımının yorulmaz fəaliyyətinin nəticəsidir.

Azərbaycan muğamının, aşıq sənətinin, milli xalçaçılıq sənətimizin YUNESKO tərəfindən bəşəriyyətin qeyri-maddi mədəni irs xəzinəsinə daxil edilməsi, ədəbiyyat, mədəniyyət korifeylərimizin dünyaya tanıtılması, onların yubileylərinin bu nüfuzlu qurum miqyasında qeyd olunması hamımızda məmnunluq hissi doğurur.

Hələ 2005-ci ilin oktyabrında YUNESKO-nun 60 illiyinə həsr edilmiş "Sivilizasiyalararası dialoq" həftəsi çərçivəsində Parisdə "Azərbaycan: mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların qovuşuğunda" mövzusunda keçirilmiş tədbirdə çıxış edən AR birinci vitse – prezidenti Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO -nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyeva Şərqlə Qərbin qovuşduğu bir məkan olaraq Azərbaycanın global mədəni dialoqa öz töhfəsini verməyə hazır olduğunu vurğulamışdır. Sonrakı illərdə bu yöndə önəmli addımların atılması, konkret təşəbbüslərin irəli sürülməsi və ölkəmizdə keçirilən beynəlxalq tədbirlər bunu bir daha təsdiqləmişdir.

Bütün bu fəaliyyətin nəticəsində, 2010-cu il iyulun 30-da Mehriban xanım Əliyevaya YUNESKO-nun baş direktoru İrina Bokova tərəfindən "Qızıl Motsart" medalı təqdim olunmuşdur.

2013-cü il sentyabrın 17-də Parisdə, YUNESKO -nun mənzil- qərargahında TÜRKSOY-un, Azərbaycanın, Qazaxıstanın və Türkiyənin bu beynəlxalq qurum yanında daimi nümayəndəliklərinin təşkilatçılığı ilə dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan" operettasının 100 illiyinə həsr edilmiş bayram tədbirləri keçirilmişdir. Bu tədbirlərdə Şərqdə ilk musiqili operettanın müəllifi olan Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan"ının beynəlxalq səviyyədə tanındığı, həmçinin onun bir çox dillərə tərcümə olunduğu və dünyanın bir çox ölkələrində müvəffəqiyyətlə nümayiş etdirildiyi haqqında məlumat vermişdir.

Bununla yanaşı, operettanın dünya incəsənətinin nadir incilərindən olduğu diqqətə çatdırılmış, zəngin və qədim tarixə malik Azərbaycan mədəniyyətinin parlaq nümunəsi kimi səciyyələndirilmiş, onun 100 illiyinin YUNESKO kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilat tərəfindən qeyd olunması ölkəmiz üçün əlamətdar hadisə kimi dəyərləndirilmişdir.

Azərbaycanın YUNESKO -ya üzv qəbul olunmasının 20 illiyi münasibətilə 2013-cü il iyulun 18-də Parisdə qurumun baş qərargahında keçirilmiş mərasimdə Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyeva çıxışında qeyd etmişdir ki, ölkəmiz YUNESKO-nun müxtəlif sahələrdə məqsədlərinin təşviqinə sadıqdır: "Son 20 ildə biz ölkəmizdə təhsil sisteminin inkişafına və müasirləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişik. Biz dərinədən inanırıq ki, yalnız yüksək səviyyəli təhsilə malik olan ölkə uğurlar əldə edə və xalqı üçün daha yaxşı həyat keyfiyyətini təmin edə bilər. Biz, eyni zamanda, elmin və müasir texnologiyaların inkişafına çoxlu sərmayə yatırırıq. 2014-cü ilin fevral ayında Azərbaycanın ilk telekommunikasiya peyki olan "Azerspace-1"-in kosmik fəzaya buraxılması bunun bariz nümunəsidir".

Mədəni irsin qorunmasının Azərbaycan hökuməti üçün prioritet istiqamət olduğunu bildiren Mehriban xanım Əliyeva muğam, aşiq musiqisi, tar ifaçılığı, Novruz bayramının YUNESKO-nun Qeyri-Maddi İrs siyahısına daxil edildiyini xatırlatmaqla, eyni zamanda, Qız qalası, İçərişəhər, Şirvanşahlar sarayı və Qobustan Dövlət Tarix və Bədii Qoruğu da YUNESKO-nun Dünya İrsi Siyahısına salındığını diqqətə çatdırmışdır.(11)

Bununla yanaşı, 2014-cü ildə Azərbaycanın həm də YUNESKO ilə mədəniyyətlərarası dialoq sahəsində əməkdaşlıq etdiyini bildirən Azərbaycanın birinci vitse-prezidenti qeyd etmişdir ki, bu gün beynəlxalq ictimaiyyət ölkəmizi yüksək dini və etnik dözümlülük sahibi, dialoqun mərkəzi kimi tanıyır və əsrlər boyu müxtəlif dinlərin və etnik qrupların nümayəndələri Azərbaycanda sülh, harmoniya şəraitində yaşamışlar. YUNESKO ilə Azərbaycan arasında bağlanmış çərçivə sazişinin də mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd edən Mehriban xanım Əliyeva ölkəmizin YUNESKO ilə əməkdaşlığını davam etdirəcəyinə və mövcud olan böyük potensialı reallaşdırmaq üçün gələcəkdə əlaqələrimizin daha da güclənəcəyinə əmin olduğunu bildirmişdir.(12)

2015-ci il tarixində Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə YUNESKO-da təşkil olunan “Azərbaycan mədəniyyəti günləri” çərçivəsində YUNESKO-nun Təcili Qorunmaya Ehtiyacı Olan Qeyri-Maddi Mədəni İrs Siyahısına salınmış Azərbaycanın çövkən oyununa həsr edilən sərgi təşkil olunmuş, fransız yazıçısı Jan-Lui Quronun “Qarabağ atları” kitabının təqdimatı keçirilmişdir.(16)

Bu gün Azərbaycan sivilizasiya və mədəniyyətlərarası dialoqa töhfəsini verir, öz mədəni irsi, dəyərləri ilə əhatəsində mədəniyyətləri zənginləşdirir, eyni zamanda, onların ən mütərəqqi baxışlarını əxz edir. Azərbaycan öz mədəni irsi ilə Şərqə nə qədər bağlıdırsa, intellektual potensialı, elmi-mədəni yenilik və texnologiyaları geniş tətbiq etməsi ilə bir o qədər də Qərb dünyasına yaxındır. Hazırda Respublikamız dünyada zəngin milli-mədəni dəyərləri ilə yanaşı, həm də mədəniyyətlərarası ünsiyyət, anlaşma məkanı kimi tanınır.

Biz qloballaşma prosesində beynəlxalq birliyə birtərəfli inteqrasiya yolunu seçməmişik. Bu yol ikitərəflidir, çünki dünyaya öz mədəni zənginliyimizi təqdim və təbliğ etməyi bacarır, dünyanı bizdən nələri isə öyrənməyə təşviq edə bilir. Prezident İlham Əliyevin haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, Azərbaycanın əsas prioritetlərindən biri milli adət-ənənələrimizin təmin olunması şərti ilə dünya birliyinə inteqrasiya etməkdir.(15)

Son illər mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dialoq sahəsində keçirilmiş beynəlxalq səviyyəli tədbirlərin statistikasına və coğrafiyasına diqqət yetirsək aydın şəkildə görürük ki, bu sahədə təşəbbüslərin böyük əksəriyyəti Azərbaycan tərəfdən irəli sürülmüşdür. Ötən müddətdə atılan əməli addımlar, irəli sürülən ideya və təşəbbüslər də bunu deməyə əsas verir. Bu baxımdan ölkə rəhbərliyi, hökumət qurumları ilə yanaşı, qeyri-dövlət xətti ilə görülən işləri, ilk növbədə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüslərini xüsusi qeyd etmək lazımdır.(16)

Bütün yuxarıda göstərilənlərə - Azərbaycanın çoxtərəfli beynəlxalq mədəni əlaqələrinin inkişafına nəzər saldıqda aydın olur ki, müasir geosiyasi şəraitdə nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar, o cümlədən YUNESKO tərəfindən dəstəklənən möhtəşəm tədbirlər respublikamızın beynəlxalq aləmdəki nüfuzunu daha da möhkəmləndirmiş, ölkəmizin tolerantlıq və dialoq məkanı kimi indiyədək

oynadığı tarixi missiyaya təkən vermiş və nəticə olaraq mədəniyyətlərarası dialoq üzrə qlobal platformanın əsası qoyulmuşdur.

Bakıda 2011, 2013, 2015 və 2017-ci illərdə keçirilən Ümumdünya - Mədəniyyətlərarası Dialoq forumlarında YUNESKO yaxından iştirak etmiş, bir sıra bəşəri problemlərlə bağlı tədbirlərin təşəbbüsçüsü olmuşdur.

YUNESKO-nun baş iştirakçıların nəzərinə çatdırdı İrina Bökovanın mədəniyyətlərarası-dialoq forumlarının iştirakçısı olması və onun çıxışlarında Azərbaycanın bəşər mədəniyyətinə verdiyi töhfələri yüksək qiymətləndirməsi, YUNESKO-Azərbaycan münasibətlərinə-böyük önəm verildiyinin ən yaxşı nümunəsidir. Azərbaycan bu gün də YUNESKO ilə əlaqələrinin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verir onun əksər tədbirlərində-yaxından iştirak edir. Xalqımızın maddi və mənəvi dəyərlərinin beynəlxalq miqyasda tanınması, bəşəri əhəmiyyət daşıyan milli mədəniyyət nümunələrimizin qorunması üçün YUNESKO-nun xidmətlərindən faydalanmaq olduqca vacibdir. (8)

Azərbaycan Respublikası YUNESKO-nun aşağıdakı Konvensiyalarına qoşulmuşdur: (16)

1. Silahlı münaqişə zamanı mədəni dəyərlərin qorunması haqqında 14 may 1954-cü il Konvensiyası (1993), ona dair Birinci Protokol (1993) və İkinci Protokol (2000);

2. Ümumdünya mədəni və təbii irsinin qorunması haqqında 16 noyabr 1972-ci il Konvensiyası (1993);

3. Avropa regionu dövlətlərində tədris kurslarının, ali təhsil haqqında diplomların və elmi dərəcələrin tanınması haqqında 21 dekabr 1979-cu il Konvensiyası (1994);

4. Asiya və Sakit Okean dövlətlərində tədris kurslarının, ali təhsil haqqında diplomların və elmi dərəcələrin tanınması haqqında 16 dekabr 1983-cü il regional Konvensiyası (1995);

5. Müəlliflik hüququ haqqında 6 sentyabr 1952-ci il Ümumdünya Konvensiyası (1997);

6. Avropa regionunda ali təhsil ixtisaslarının tanınması haqqında Konvensiya (1998);

7. Mədəni dəyərlərin qanunsuz olaraq ölkəyə gətirilməsi, ölkədən çıxarılması və mülkiyyət hüququnun qanunsuz olaraq başqasına verilməsinin qadağan olunması və qarşısının alınmasına yönəldilmiş tədbirlər haqqında 14 noyabr 1970-ci il Konvensiyası (1997);

8. Başlıca olaraq su quşlarının məskəni kimi beynəlxalq əhəmiyyətə malik su-bataqlıq yerləri haqqında 2 fevral 1971-ci il Konvensiyası (2001);

9. Fonoqram istehsalçılarının mənafeələrinin onların fonoqramlarının qanunsuz istehsalında mühafizəsi haqqında 29 oktyabr 1971-ci il Konvensiyası (2001);

10. Beynəlxalq xüsusi hüququ unifikasiya institutunun (YUNİDRUA) oğurlanmış, yaxud qanunsuz çıxarılmış mədəni dəyərlər haqqında 1995-ci il Konvensiyası (2003);

11. Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması haqqında 17 oktyabr 2003-cü il tarixli Konvensiyası (2006);

12. İdmanda dopinqə qarşı mübarizə haqqında 19 oktyabr 2005-ci il tarixli Beynəlxalq Konvensiya (2007).

13. Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqi haqqında 20 oktyabr 2005-ci il Konvensiyası (2010)

ƏDƏBİYYAT.

1. "Azərbaycan" qəzeti, 10 mart 2005-ci il
2. Azərbaycan və YUNESKO, Bakı, 2002, s. 11
3. "Azərbaycan" qəzeti - Süleymanov, T. Humanizm ənənələrinin davamı. 2009.- 1 aprel.- S. 4.
4. "Azərbaycan" qəzeti - Əliyeva, İ. Azərbaycan savadlılığın dəstəklənməsi təşəbbüslərinə fəal şəkildə qoşulur: Heydər Əliyev Fondunun bu sahədəki genişmiqyaslı fəaliyyəti təkcə respublikamızda deyil, bütün dünyada dəstəklənir. 2008.- 23 may.- S.4.
5. "Azərbaycan" qəzeti - Əliyev, Ə. Avropa Şurası və üzv dövlətlər Heydər Əliyev Fondunun fəaliyyətini dəstəkləyirlər: 2008.- 26 iyun.- S.9.
6. "Ədalət" qəzeti - Mehriban Əliyeva insanlığa səsləndi: "Azadlığın və həyatın dəyərini dərk et" - 2009.- 18 mart.- S. 1-2. Musaoğlu C.
7. "Xalq qəzeti" - Mahmudov, İ. Elmə, təhsilə, mədəniyyətə göstərilən möhtəşəm qayğı nümunəsi: Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban Əliyevanın təhsilə və mədəniyyətə qayğısını belə qiymətləndirirlər. 2007.- 13 yanvar.- S. 3.
8. Xalq qəzeti.- M.Mükərrəmoğlu "UNESCO – Azərbaycan əlaqələri genişlənməkdədir" 2017.- 23 sentyabr.- S.8.
9. "Yeni Azərbaycan" qəzeti 9 aprel 2011
10. "Yeni Azərbaycan" qəzeti 23 iyul 2005-ci il
11. "Yeni Azərbaycan" qəzeti - Vəlibəyov, R. Təhsilimizin inkişafı, millətimizin işıqlı gələcəyinin təmin olunması Heydər Əliyev Fondunun prioritetlərindəndir: Mehriban xanım Əliyeva: Azərbaycanın gənc nəsli biliyə, müasir texnologiyalara, elmə yiyələnməli, dünya təhsil sistemində inteqrasiya olunmağı bacarmalıdır. 2009.- 6 may.- S. 3 .
12. YUNESKO üzrə Azərbaycan Milli Komissiyasının 1995-ci il üçün məlumatı
13. YUNESKO üzrə Azərbaycan Milli Komissiyasının 2002-ci il hesabatı, s. 19
14. YUNESKO Təhsildə İnformasiya Texnologiyaları Institutunun Statistik hesabatı 2002., s 32